

Helsinški bilten

BR.176 // APRIL 2025.

HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167
e-mail: office@helsinki.org.rs

www.helsinki.org.rs

[f/HelsinkiOdborZaLjudskaPravaUSrbiji](https://www.facebook.com/HelsinkiOdborZaLjudskaPravaUSrbiji)

[i/helsinkiodborsrbija](https://www.instagram.com/helsinkiodborsrbija)

[/user/HchrsHolps](https://www.youtube.com/user/HchrsHolps)

[x/HelsinkiOdbor](https://www.tiktok.com/@HelsinkiOdbor)

PROTESTI: POBUNA DRUŠTVA PROTIV AUTORITARNOG I KORUMPIRANOG REŽIMA – STRAH JE PROMENIO STRANU

U Beogradu je 15. marta 2025, održan najveći skup u istoriji Srbije od nekoliko stotina hiljada ljudi. Skup je održan na poziv studenata koji traže poštovanje Ustava i zakona, efikasnu primenu postojećih mehanizama za borbu protiv državne korupcije i odgovornost. Široka mobilizacija studenata usledila je nakon tragedije na novosadskoj železničkoj stanici 1. novembra 2024. koja je odnela 16 života.

Studentski protesti su se širili i, uz sve veću podršku stanovništva, stičući karakter opšteg bunta. Studente su podržali njihovi profesori i prosvetni

“Ruke su vam krvave” – Simbol protesta u Srbiji

radnici, praktično gotovo ceo obrazovni sistem je u blokadi. Blokadama su se pridružile i druge profesije što je dodatno doprinelo sveopštem karakteru pobune koja je dubinska. Masovna pobuna, koja traje gotovo pet meseci, ogolila je duboku političku, institucionalnu, društvenu i moralnu krizu u Srbiji.

Studentski otpor je direktan odgovor na takvo stanje u društvu. I postao je ključni faktor promena, posebno zbog sve veće podrške građana. Prema istraživanjima javnog mnjenja nevladine organizacije CRTA, oko 80 odsto građana

podržava studente. Građani veruju da protesti mogu doneti pozitivne promene – 46 odsto njih smatra da zemlja ide u dobrom pravcu naspram 38 odsto koji misle suprotno. Rast optimizma u pogledu budućnosti zemlje, kako pokazuju podaci iz istraživanja, jasno proizilazi iz energije koju su doneli studentski protesti, a ne iz poverenja u državnu politiku i stanje ekonomije. Studentima veruje gotovo 60 odsto građana a isto toliko smatra i da predsednik Republike nije nadležan za rešavanje studentskih zahteva.¹

Sukob između države i društva bio je maskiran tzv. velikosrpskom politikom koja je sistematski homogenizovala narod sa tezom o ugroženosti Srba u susednim zemljama. Protesti su pokazali da ta politika više nema moć koju je imala decenijama i da je svaki poziv na jedinstvo obesmišljen. Čekajući povoljnije međunarodne okolnosti za realizaciju projekta “srpsi svet”, aktuelna vlast je zanemarila esencijalne zahteve društva.

Protest 15.marta bio je prelomna tačka, jer se takoreći, cela Srbija pobunila. Režim i predsednik Republike Aleksandar Vučić nisu dorasli krizi i nisu spremni na kompromisna rešenja. Naprotiv, pripremljen je scenario za provociranje sukoba i nasilja što bi opravdalo uvođenje vanrednog stanja. Studenti su na vreme osujetili takav plan pa su studenti nakon što je upotrebljen tzv. zvučni top studenti prekinuli protest.

Reakcije režima i predsednika lično dodatno su podstakli studente i građane da nastave s blokadama širom zemlje, na šta vlast reaguje silom i sve većim nasiljem – hapšenjima, otpuštanjima onih koji rade u

javnom sektoru a podržavaju studente, medijskim kampanjama koje i dalje opstaju na tezi o obojenoj revoluciji koju finansira Zapad. Nakon 15. marta režim je pojačao nasilje nad demonstrantima, posebno u manjim sredinama koje su bile izložene većoj rešresiji, siromaštvu i poniženju. Predsednik je najavio kontramitig, zakazan za 28. mart kao i osnivanje dugo najavljivanog novog političko-društvenog pokreta “za narod i državu”. Međutim, taj skup je ponovo pomeren za neki drugi datum.

Situacija u zemlji sve više klizi ka bezvlašću, jer nema kredibilnog unutrašnjeg aktera koji bi mogao da se nametne kao lider, koji bi bunt kanalisao, bilo preko prelazne vlade, ili okruglog stola (ili bilo kog drugog mehanizma) koji bi pripremio uslove za nove izbore.

Predsednik Vučić je uspeo da se nametne i kao politički akter na međunarodnoj sceni tokom prošle dekade, koji je ujedno percipiran i kao faktor stabilnosti u regionu. Kratkovido ponašanje zpadne zajednice, koja je bila zaokupljena vlastitim izazovima, uzdrmla je ruska agresija na Ukrajinu, a potom i poremećeni transatlantski odnosi. Poseta predsednika Vučića Briselu i razgovor sa predsednicom Komisije Van der Lajen i predsednikom Evropskog saveta Antonijom Koštom, po medijskim izveštajima, nije bio prijatan, ali bez kritike vlasti zbog postupanja u aktuelnoj krizi, što je ozlojedilo domaću javnost. To je predsedniku na domaćem planu dalo prostor da još više radikalizuje svoje pretnje.

1 <https://crta.rs/ubedljiva-podrska-gradjana-srbije-studentskim-zahtevima-i-protestima/>

STUDENSKI OTPOR: ZAHTEV ZA PRAVEDNOŠĆU, ODGOVORNOŠĆU I FUNKCIONISANJE INSTITUCIJA

Studentski protesti su ogolili nefunkcionalnost državnih institucija, neprofesionalnost i korumpiranost sistema, ali isto tako i duboko nezadovoljstvo građana koje je kulminiralo tragedijom u Novom Sadu. Iako je studentski pokret inspirisao narodni ili građanski pokret, on se još nije konstituisao u političkom smislu, uprkos masovnosti skupova u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu.

Studenti su postali jedini akteri s moralnim legitimitetom i jedini kojima društvo veruje, ali odbijaju da se nazovu političkim pokretom. Olga Manojlović-Pintar, istoričarka, ističe da “njihovo kretanje, marševi i pešačenja kroz brojna mesta oblikuju i njih same”²

Tvrđnje režima da su studentski zahtevi ispunjeni nisu prihvaćene, jer pravda “pravda neće doći uz bat nogu obuvenih u vojničke čizme s punom ratnom opremom na leđima. Doneće je bat nogu onih čija rame na nose glavu koja slobodno misli”³

Na studentskom skupu u Nišu objavljen je *studentski edikt* koji sadrži odbredbe o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti, za koji se može reći da je okvir koji definiše vrednosti koje zastupaju, ali to još uvek nije politički program.

2 <https://autonomija.info/olga-manojlovic-pintar-iz-studentskog-pokreta-radja-se-jedan-novi-ideoloski-pokret/>

3 <https://autonomija.info/procitano-studentsko-pismo-u-kragujevcu-kraj-je-zimskog-sna-a-java-obecava/>

Studenti se i dalje drže parole “bez politike”, odbijaju komunikaciju i sa režimom i sa opozicijom, čak i nevladinim sektorom. Mnogi analitičari strahuju da studentski pokret može završiti i bez ostvarivanja ciljeva zbog kojih su se pokrenulu, ali treba imati na umu da je reč o novom duhu vremena i formatiranju novog okvira u kojem će se nove generacije ostvarivati. Jovan Komšić, politički sociolog, smatra da je neizvesno da li će studentski edikt postati “duh srpskog vremena”, ističući da to zavisi od društvene volje i umeća da bi se dospelo do sadržaja studentskih zahteva.⁴

Studenti ne spominju EU, ali je zato najčešće ime na transparentima ime Laure Kavaši, prve evropske tužiteljice. To dovoljno svedoči o tome šta studenti žele.

REŽIM: NESPOSOBNOST UPRAVLJANJA KRIZOM

Režim je zatečen masovnošću protesta, kao i ogromnom podrškom građana. Naviknut da manipulacijama i dezinformacijama unosi konfuziju u društvo, studentski otpor je iznenadio svojom organizovanošću i istrajnošću, što do sada nikad nije viđeno na ovdašnjoj političkoj i društvenoj sceni. Predsednik Vučić, koji je i dalje ključna ličnost za profilisanje ponašanja režima, pokušao je, bezuspešno da primeni oprobanu metodologiju ignorisanja, dodvoravanja, ucenjivanja, pretnji, pozivanja na dijalog – ukazuju na to da se ne snalazi u novonastaloj situaciji. Svi pokušaji predsednika da pridobije studente nisu uspeali, jer su ga ignorisali kao “nenadležnog”.

4 Jovan Komšić, intervju, Izbori jedini put do mirnog rešenja krize, Novi Magazin, 6. mart 2025

Iznuđena ostavka premijera Miloša Vučevića (i gradonačelnika Novog Sada), kao Vučićev pokušaj da udovolji studentima, dovela je do pada Vlade, parlament ne radi već mesecima, mada vladajuća Srpska napredna stranka (SNS) s koalicionim partnerima ima komotnu većinu, Regulatorno telo za elektronske medije (REM) ne posrtoji, jer je izbor novog sastava blokiran, što predsedniku Vučiću i dalje obezbeđuje dominaciju nad elektronskim medijima.

Da je vlast obesmišljena i da je njen legitimitet nepovratno narušen, pokazuje i činjenica da predsednik više nije u stanju da organizuje kontramitinge koji bi po brojnosti parirali studentskim protestima. U Sremskoj Mitrovici je pokušao da uličnim izglasavanjem Deklaracije o Vojvodini optuži određene snage za secesionizam, ali ni u tome nije uspeo. Vredno je napomenuti da su okupljeni građani mahom dovedeni iz Republike Srpske, organizovanim autobuskim prevozom.

Da bi opravdao nasilje i nespремnost da udovolji studentskim zahtevima, predsednik je tvrdnje da je Srbija napadnuta od različitih spoljnih sila i da je nasilje rezultat trendova i mode koja je došla iz velikog sveta uz mnogo novca (tzv. obojene revolucije), preko različitih socijalnih mreža, te da najveći nasilnici govore o borbi protiv nasilja i o potrebi očuvanja institucija, dok nemilosrdo gaze – pre svega institucije.⁵

Kako su protesti dobijali na zamahu predsednik je postajao radikalniji i spremniji na nasilje. Sve vreme je umanjivao broj okupljenih građana, uz njihovo stalno omalovažavanje preko medija nad kojim ima kontrolu (Informer, TV Pink, TC Happy, Večernje novosti, Alo, Kurir, RTS...)

5 <https://direktno.rs/vesti/drustvo-i-ekonomija/587010/aleksandar-vucic-srbija-napadnuta-spolja-sretenje.html>

Pokušaj da pozove narod na jedinstvo takođe nije uspeo, kao niti da sve prebaci na nacionalne polje, pre svega u BiH. Tako je i osuđujuću presudu Miloradu Dodiku pred Sudom BiH, Vučić pokušao da instrumentalizuje. Presudu je okarakterisao kao nelegitimnu, ocenivši je kao napad na Republiku Srpsku i srpski narod u celini, te je, po probanom receptu pozvao srpski narod na jedinstvo.⁶

Svi ti paralelni narativi ukazuju da je predsednik Vučić svestan da više nije reč samo o studentima i akademskoj zajednici, kulturnim udruženjima, prosvetom, već da je izazova sve više na šta nema odgovor. Između ostalog, njegovo okruženje počinje da razmišlja šta će biti krajnji ishod i, u tom smislu, kakva će biti njihova sudbina.

Vučić takođe koristi proteste da odgovornost za sve lošiju ekonomsku situaciju prebaci na studente, jer su “protesti direktno naneli ogromnu štetu srpskoj privredi”.⁷ Guverner Narodne banke Srbije Jorgovanka Tbaković je na bizinis forumu na Kopaoniku aludirala da su studentski protesti i blokade uticali na nedobijanje višeg kreditnog rejtinga od agencije Fič.⁸ Pad rejtinga utiče na privlačenje stranih direktnih investicija, na kojima se do sada zasnivao privredni rast, a za koje je predsednik rekao da su u prva dva meseca ove godine na najnižem nivou u poslednjih šest godina.⁹

Da predsednik ne ume da upravlja krizom pokazuje i činjenica da kriznu situaciju dodatno raspiruje uskraćivanjem plata prosvetnim

6 https://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-sa-dodikom-u-banjaluci-presuda-uperena-protiv-republike-srpske-i-srpskog-naroda-u-celini_1609490.html

7 <https://informer.rs/politika/vesti/991018/aleksandar-vucic-studentski-protesti>

8 <https://www.danas.rs/kolumna/misa-brkic/prebacivanje-krivice/>

9 Isto.

radnicima. Osim kažnjavanja “po džepu” prosvetnih radnika, ili otpuštanjem onih iz javne uprave koji su se solidarizali sa studentima, građane, osim predsednika, vređaju uz pretnje i brojni pripadnici vlasti. Vladimir Đukanović, funkcioner SNS je između ostalog rekao da “radnici u kulturi mogu da štrajkuju do besvesti” i da su oni “totalno jedan snobovski, nebitan deo društva” i, kako bi on “sva pozorišta privatizovao”.¹⁰

U čestim obraćanjima javnosti, omalovažavanja onog što se dešava na ulicama gradova Srbije, sam Vučić svako malo svoje otrovne strele upućuje opoziciji i civilnom sektoru, kako bi, između ostalog sprečio njihovo približavanje studentima. Redovno ponavlja da “moćni iz inostranstva” direktno finansiraju pojedine opozicione stranke i udruženja u Srbiji, jer, po njegovim rečima, pokušavaju “da što pre završe sve oko Kosova”. Uporno ponavlja da aktuelni potesti “nisu studentski”, ali i da policija neće primenjivati silu, osim ako na to nije “bukvalno primorana”.¹¹

Rešenost predsednika da po svaku cenu obesmisli pobunu imala je sasvim suprotan efekat: umesto najavljivanja “sviranja kraja” višesećnoj pobuni, studenti i građani su nastavili još masovnije okupljanje pod parolom “pumpaj, pumpaj”. Ono na šta predsednik očigledno nije računao je da se istopio strah građana posebno u manjim mestima koja su tradicionalno bili njegova izborna baza. U međuvremenu je podrška predsedniku značajno opala i poverenje u njega ima samo trećina ispitanika.¹²

¹⁰ <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/djukanovic-izvredjao-glumce-i-porucio-da-bi-trebalo-privatizovati-sva-pozorista/>

¹¹

¹² Vera Didanović, Vučić “pumpa najjače”, Radar, 20. mart 2025.

SONIČNI UREĐAJ – DRŽAVNI TERORIZAM NAD VLASTITIM GRAĐANIMA

Nekoliko dana pre studentskog protesta zakazanog za 15. mart u Beogradu, režim je radikalizovao retoriku uvredama i plasiranjem teorija zavera, najavljujući nasilje koje studenti i demonstranti planiraju, uključujući čak i državni udar, a sve sa ciljem da se spreči masovno okupljanje. Zabranjen je autobuski i železnički prevoz za Beograd pod izgovorom sumnjivih dojava o bombama u vozovima. Zatvorene su i benzinske pumpe, najavljen je i dolazak Rumuna s ciljem “da na dan protesta obijaju stanove po Beogradu”.

U svakodnevnim pojavljivanjima na tv ekranima predsednik je tvrdio je da “oni (studenti) znaju da više vremena nemaju, zato će morati sve da bace na jednu kartu. Nažalost, pokušaće nasiljem nešto da urade i shvatiće tada da im je kraj. Završiće mnogi iza rešetaka koji budu počinili krivična dela, ovi drugi će da shvate da su ih lagali ovi političari koji su im obećavali da je nasiljem nešto moguće da se učini, i to je to. Tako da ćemo, kako stvari stoje u subotu več, da odsviramo kraj”.¹³

To je bila najozbiljnija direktna pretnja studentima i svima onima koji ih podržavaju: upozorio je da nasilje neće biti moguće da se izbegne, zato što su već napravljeni planovi, ali da će država zaštititi institucije i sačuvati mir. Takođe je izjavio da je skup 15. marta ilegalan, jer nije prijavljen nadležnim organima, ali da se ipak očekuje da nadležni urade sve po zakonu, iako za to nisu u obavezi. Prema njegovim rečima, na protivzakonito okupljanje postaviće redare, a već je dogovoreno koje

¹³ <https://www.politika.rs/sr/clanak/665726/vucic-u-subotu-ce-nesto-pokusati-nasiljem-tada-cemo-odsvirati-kraj>

[vucic-u-subotu-ce-nesto-pokusati-nasiljem-tada-cemo-odsvirati-kraj](https://www.politika.rs/sr/clanak/665726/vucic-u-subotu-ce-nesto-pokusati-nasiljem-tada-cemo-odsvirati-kraj)

osobe i gde će krenuti sa bakljama, jajima i kamenicama. Pokušaćemo da osobe koje planiraju nasilje budu privedene pre skupa. Procenjujem da će između 60.000 i 80.000 ljudi, možda i manje, iz cele Srbije doći. To je veliki broj, a u čoporu su svi psi jaki. Nisu to samo studenti, koji ne žele nasilje”.¹⁴

Njegova najava da će toga dana biti počinjena “najteža krivična dela protiv Republike Srbije”, odnosno napad na ustavno uređenje Republike u skladu sa Članom 308. i 309. Ustava Republike Srbije. Članom 308. je propisana kazna zatvora od 3 do 15 godina, ¹⁵najavljen je njegov scenario koji Srbije je pažljivo pripremljen.

U Pionirskom parku ispred zgrade Predsedništva stacionirao je “studente koji žele da uče” da bi park kasnije napunio kriminalcima i veteranima ozloglašene parapolijske (početkom dvehiljaditih rasformirane jedinice) Crvenih beretki. Po gradu su bile rasute vreće sa kamenicama koje su trebalo da posluže kao naznaka da predstoji nasilje. Ministar zdravlja Zlatibor Lončar naredio je svim bolnicama da 15. marta budu spremne za prijem povređenih ljudi.

Neizvesnost oko konačnog ishoda uzdrmla je i redove u vladajućoj koaliciji, ali i među svim onima koji su korisnici privilegija koje im je omogućio Vučićev režim. Mnogi pregovaraju o preletanju, a prema brojnim izvorima, neki su otišli u inostranstvo ili nestali sa javne scene.

14 <https://www.rts.rs/lat/vesti/politika/5670094/vucic-za-rti-nece-bit-i-prelazne-vlade-molim-mlade-ljude-da-ne-ucestvuj-u-nasilju.html>

15 Isto.

Samo je jedan funkcioner Socijalističke partije Srbije, Branko Ružić javno iskoračio sa upozorenjem da u suštini, Vučićevo “gašenje vatre benzinom ne proizvodi nikakav efekat” i da je “konfrontiranje, polarizacija i pravljena dva paralelna univerzuma u kome živi naše društvo pogrešno”, te da mu kamp u Pionirskom parku liči na “kulisu iz nekog rijaliti programa”.¹⁶

Na sam dan protesta, najvećeg u istorije Srbije, studenti su vešto izbegli postavljenu zamku i brzo su se, s najavljenog mesta održavanja skupa (ispred Narodne skupštine), pomerili na Slaviju. To je svakako zateklo režim koji je, zatim, tokom 15-minutne tišine ispalio “sonični uređaj” (ne zna se još kakve prirode), izazivajući stampedo među hiljadama ljudi u centralnoj gradskoj Ulici kralja Milana, nakon čega su protesti prekinuti i studenti se povukli na svoje fakultete, a građani razišli.

Teorije o tome šta je izazvalo zvuk koji je doveo do panike među učenicima protesta još nisu potvrđene, mada dominira verovanje da je reč o tzv. zvučnom topu. Nevladina organizacija CRTA je objavila da su eksperti organizacije Earshot na osnovu četiri snimka koja su dobili, utvrdili da je reč o buci kakvu proizvodi sonorni uređaj Vortex Ring Gun. ili Vortex Cannon.¹⁷

Vlast uporno i neuverljivo poriče da ima tzv. Vortex uređaje, ili nešto slično, kao i da policija i vojska ni na koji način nisu intervenisale. Vladini analitičari su zdušno negirali upotrebu “zvučnog topa”, ali bez objašnjenja šta se zapravo desilo. Samo je jedan analitičar na Televiziji

16 <https://n1info.rs/vesti/ruzic-kamp-u-pionirskom-parku-kao-kulisa-iz-rijalitija-nova-vlada-da-bude-orocena-i-pripremi-izbore/>

17 Beograd će ovo da zapamti, Nedeljnik, 20. mart 2025.

Tanjug izjavio da smatra da je reč o pripremljenoj operaciji s ciljem da se prikaže lažna vest i da su aktivisti pokrenuli ljude i izazvali psihozu mase”, dok su na TV Informeru ismejavali građane zbog straha od “zvučnog topa”, sve uz pesmu Bajce Malog Knindže “Duni vetre malo preko jetre”.¹⁸

Međutim, desetine svedoka su gotovo identično govorili o neobičnoj buci nalik automobilu koji ogromnom brzinom ide i ubrzava. Društvo psihologa Srbije izrazilo je ozbiljnu zabrinutost za fizičko i i psihičko zdravlje građana zbog misterioznog događaja 15. marta. Reakcija ljudi koja pokazuje refleksno sklanjanje sa ulice i telesno zauzimanje odbranbenog stava. Dalje se ističe da “ovakav atak predstavlja pre svega čin nasilja gde se ugrožava ne samo fizičko zdravlje već se narušava i bazičan osećaj sigurnosti”.¹⁹

OPOZICIJA: BEZ ODGOVORA

Opozicija, baš kao i vlast, nema nikakav dodir sa studentima, koji je ignorišu na isti način i ne dozvoljavaju predstavnicima opozicije da govore na njihovim skupovima. Tek nakon gotovo pet meseci deo opozicije se ujedinio i podneo zahtev Skupštini za formiranje vlade narodnog poverenja. Treba napomenuti da opozicija u Vojvodini igra značajniju ulogu, jer je u tom delu zemlje nezadovoljstvo zbog obesmišljanja vođanskog statusa znatno izraženije.

18 Ko u Srbiji ima “zvučni top”, Nedeljnik 20. mart 2025.

19 <https://www.dps.org.rs/2025/6856/>

Bez obzira na slabosti opozicije, koja se kreće u okviru koga je “formatirao” predsednik Vučić, treba istaći da je ona tokom poslednjih 12 godina sistematski kriminalizovana i dehumanizovana. Mediji pod kontrolom režima, odnosno predsednika Vučića, marginalizovali su ne samo opoziciju, nego i liberalni civilni sektor i sve kritički nastojene pojedince.

Režim na svaki način i dalje opstruira opoziciju na svakom koraku. Tako je novi gradonačelnik Novog Sada izabran bez prisustva opozicije mada vlast ima komotnu većinu. Policija je naime, onemogućila opozicionim odbornicima da uđu u zgradu gde se sednica održavala. U Zaječaru je došlo do sukoba između opozicije i građana na jednoj strani i privatnog obezbeđenja zgrade gradske uprave, na drugoj. Do sukoba je došlo zbog netransparentnih dogovora gradskog rukovodstva sa kineskom kompanijom Zidin.²⁰

Pozivajući studente na dijalog, vlast izuzima opoziciju, jer ona, kako ističe, “želi da iskoristi nesreću u Novom Sadu i da mimo volje građana dođe na vlast”, odnosno “konstantno lešinari na tragedijama koje nas pogađaju”, te da je, kako kaže Ana Brnabić, “opozicija više nalik teroristima nego političarima”.²¹

Početak redovnog prolećnog zasedanja parlamenta Srbije obeležili su brojni incidenti koje su isprovocirale opozicione, stranke jer je vladajuća većina odbila predlog opozicije za izmenu dnevnog reda. Opozicija je podsetila da je premijer Miloš Vučević pre više od mesec dana podneo ostavku, te da bi jedina tačka dnevnog reda trebalo da budu usvajanje

20

21 Sandra Petrušić, Dijalog sa “smradovima”, Radar, 27. februar 2025.

izmena Zakona o obrazovanju kojima se ispunjava jedan od student-skih zahteva, i usvajanje ostavke Vlade.

Haos koji je opozicija priredila u republičkoj skupštini naišao je na podeljene reakcije. Jedni su to videli kao jedini način da opozicija skrene pažnju na sebe, ali i na nelegalni rad vladajuće koalicije, dok su drugi pak smatrali da joj to samo dodatno čini štetu.

REAKCIJE SPOLJNIH AKTERA

Možda zbog veoma turbulentnog međunarodnog konteksta međunarodna zapadna zajednica još nije adekvatno reagovala na dešavanja u Srbiji, što je i svojevrsna podrška predsedniku Vučiću. Politika EU u Srbiji nije bila posebno efikasna kada je reč o proširenju, jer se njena politika svela na podršku tzv. stabilokratiji, što je oslabilo reformske napore i povećalo transakcione odnose.

Faktor izostanka adekvatne reakcije EU je svakako uslovljen i početkom novog mandata Donalda Trampa čije su odluke poremetile transatlantske odnose. To je bila jaka motivacija da Evropa počne s pripremom vlastitih bezbednosnih snaga. I u tom smislu odnos EU prema Balkanu je pre svega geopolitički.

Predsednik Vučić je vešto balansirao na spoljnopolitičkom planu tokom poslednjih deset godina, u čemu je imao podršku pre svega, kancelarke Angele Merkel, ali i Rusije, Kine i SAD. Blagonakloni odnos zapada bio je rukovođen idejom da se Srbija privoli Zapadu, uzimajući u obzir jak ruski uticaj u zemlji.

Prva reakcija EU došla je u formi pisma Marte Kos, komesarke EU za proširenje, upućenog protestima, u kojem podseća na evropske vrednosti i zaključuje da proces pristupanja EU zahteva intenzivan napor čitavog društva, te da to treba da bude nacionalni projekat u vlasništvu svih: vlade, parlamenta, opozicije, civilnog društva, svakog regiona, grada i sela, i na kraju svakog građanina u zemlji.²²

Evropska delegacija EU u Srbiji je izrazila zabrinutost zbog povređivanja studentkinje automobilom tokom blokade saobraćaja u Beogradu, i ukazala da pravo na okupljanje mora biti šticeeno kada se mirno ostvaruje.²³ Samo je Evropski parlament većinski podržao studente i tokom rasprave o Srbiji zaključio da su "srpski studenti glas nade i svesti celog Balkana".²⁴

Nemačko ministarstvo spoljnih poslova je 17. februara na društvenoj mreži X uputilo poruku podrške srpskim demonstrantima i, s obzirom da je Srbija kandidatkinja za članstvo u EU poziva Vladu da poštuje vladavinu prava i ljudska prava.²⁵

Uoči protesta 15. marta EU je poručila da prati aktuelnu situaciju u Srbiji i poziva na deeskalaciju tenzija i dijalog svih zainteresovanih strana, uključujući političke aktere, institucije i članove civilnog društva, kako bi se pozabavili reformama neophodnim za budućnost Srbije. Istovremeno je ukazala na to da optužbama da EU stoji iza

22 <https://europa.rs/otvoreno-pismo-evropske-komesarke-marte-kos/>

23 <https://www.nin.rs/drustvo/vesti/66406/eu-o-gazenju-studentkinje-veoma-smo-zabrinuti-pravo-na-okupljanje-mora-biti-sticeno>

24 <https://n1info.rs/vesti/poslanici-evropskog-parlamenta-o-situaciji-u-srbiji/>

25 <https://www.slobodnaevropa.org/a/nemacka-ministarstvo-spoljnih-poslova-srbija-reakcija/33318745.html>

“obojene revolucije”, podsetila da “dezinformacijama i političkoj retorici, uključujući i protiv EU i država članica, nije mesto na putu ka EU integracijama”.²⁶

Prva poseta Tonina Picule, izvestioca Evropskog parlamenta za Srbiju je značajna, jer je izneo realnu ocenu stanja u Srbiji koja, između ostalog, ukazuje na to da je Srbija “visoko polarizovana zemlja”, koja prolazi kroz “ozbiljne političke krize” i postavlja se pitanje da li “zaista ima evropsku orijentaciju”. Posebno je istakao “velike nedostke u kritičnim oblastima, kao što su vladavina prava, sloboda medija, izborni okvir, uporna rasprostranjenost korupcije u mnogim oblastima i reforma javne uprave”.²⁷ Na kraju posete je izjavio da “nakon razgovora koje je imao, ovog trenutka nije jasno u kom pravcu celi proces ide i kakva će biti dalja politička artikulacija nepomirenih interesa koji se suočavaju kako u institucijama, tako i izvan njih”.²⁸

Francuski socijalisti su nakon 15. marta ukazali na to da je Srbija na prekretnici i da mora odlučiti kome će biti saveznik. Evropska unija ne može nastaviti da bude uz režime poput ruskog, američkog ili kineskog kako bi “odozgo” legitimisala vlast koja je izgubila vezu sa svojim narodom. Zbog toga, kako ističu, krajnje je vreme da se podsetimo da integracija Srbije u Evropsku uniju nije samo ekonomska, već i politička i diplomatska.²⁹

26 <http://www.rts.rs/lat/vesti/politika/5670838/eu-pomno-pratimo-aktuelnu-politicku-situaciju-u-srbiji-pozivamo-na-deeskalaciju-tenzija-i-dijalog.html>

27 <https://www.bbc.com/serbian/articles/c8e7d3j2jnyo/lat>

28 <https://n1info.rs/vesti/picula-za-n1-politicki-kapaciteti-eu-da-se-ozbiljnije-angazuje-u-srbiji-nisu-neki/>

29 <https://n1info.rs/vesti/nakon-najveceg-protesta-u-svojoj-istoriji-srbija-mora-nastaviti-da-se-krece/>

Bez obzira što nema izjašnjavanja zvaničnika Zapada, svetski mediji su počeli pomnije da prate situaciju u Srbiji što se odražava i na odluke nekih poslovnih partnera.

Međutim, postoje reakcije i drugačije prirode – bezbednosne i poslovne (zbog korupcije). Tako je Međunarodni sajam South East Europe (SEE) Mobility, koji je bio zakazan za 24. i 25. april u Beogradu, otkazan zbog toga što kompanije izlagači iz zemalja Evropske unije smatraju da postoji bezbednosni rizik za njihove predstavnike, jer najviši funkcioneri Srbije etiketiraju lica iz inostranstva kao neprijatelje.³⁰

Više od 130 evropskih nevladinih organizacija potpisalo je izjavu u kojoj se izražava solidarnost sa narodom Srbije, pozivajući vlasti da prekinu sa eskalirajućom represijom nad antikorupcijskim pokretom. U saopštenju, koje su inicirale organizacije Evropski građanski forum (European Civic Forum, ECF) i Balkanska mreža za razvoj civilnog društva (Balkan Civil Society Development Network, BCSDN), se ističe da izražavaju solidarnost sa borbom građana Srbije i ističu da je represija nad pokretom deo šireg trenda napada na civilno društvo u Evropi.³¹

Do sada nije bilo američkog zvaničnog stava o protestima, ali je bila reakcija na događanja u BiH u koje je Srbija involvirana. Međutim, u Beogradu se pojavio Donald Tramp, Mlađi, koji je, kako ističe predsednik Vučić, došao “kako bi napravio intervju sa mnom za svoj podcast”.³²

30 <https://n1info.rs/biznis/tkazan-medjunarodni-sajam-u-beogradu-najvisi-funkcioneri-srbije-etiketiraju-lica-iz-inostranstva-kao-neprijatelje/>

31 Florian Biber, “Evropa čelka alternativu”, Radar, 27. februar 2025.

32 <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vucic-trumpov-sin-je-covjek-iz-naroda-dosao-je-napraviti-intervju-sa-mnom/2650542.aspx>

Forin polisi, američki portal, u svojoj analizi ističe da studentski protesti nisu jasno politički artikulirani, te da je njihova sudbina nezvesna, jer su studenti napravili grešku odbijanjem razgovora sa predsednikom države, navodeći da se do suštinskih promena može doći samo preko izbora. Smatra da će Vučić verovatno nadživeti proteste, jer čak i ako ga mnogi Srbi ne vole, ne vide nikakvu održivu političku alternativu.³³

Predstavnici zapadnih ambasada su, zbog naraslih tenzija u društvu i brojnih najava o nasilju, uputili apel predsedniku Srbije i državnom rukovodstvu da je neopohodno da svaki učesnik skupa 15. marta bude bezbedan, te da je odgovornost na vlastima da omogući njihovu slobodu kretanja. Oni su sugerisali, kako se navodi, da je od ključne važnosti da protest u Beogradu prođe bez sukoba.³⁴

Predsednik Vučić je na mlake reakcije EU preko ministra za spoljne poslove Marka Đurića poslao poruku da je članstvo u EU apsolutni prioritet spoljne politike Srbije i strateško opredeljenje, kao i da je Srbija u potpunosti posvećena cilju da do kraja 2026. godine sprovede sve neophodne reforme potrebne za pristupanje EU.³⁵ A u Rimu na ministarskom sastanku grupe "Prijatelji Zapadnog Balkana", poslao je poruku da je Srbija otvorena za biznis, rešena da što je pre moguće sprovede sve reforme potrebne za članstvo u Evropskoj uniji, da radi u interesu

33 <https://nova.rs/vesti/politika/saznajemo-zapadne-ambasade-apelovale-na-vucica-da-se-osigura-bezbednost-ucenika-protesta/> rin Polici: Vučić će verovatno nadživeti proteste, Danas, 10. mart 2025.

34 <https://nova.rs/vesti/politika/saznajemo-zapadne-ambasade-apelovale-na-vucica-da-se-osigura-bezbednost-ucenika-protesta/>

35 <https://www.euronews.rs/srbija/politika/155654/marko-duric-clanstvo-u-eu-apsolutni-prioritet-srbije/vest>

svojih građana i jača svoju ekonomiju, ali da vidimo i ogromne šanse u regionalnoj saradnji.³⁶

U Moskvu je poslao Aleksandara Vulina, potpredsednika Vlade Srbije, koji je u razgovoru sa direktorom ruske Spoljne obaveštajne službe (SVR), Sergejem Nariškinom, tvrdio da je u Srbiji u toku "pokušaj obojene revolucije i destabilizacije od strane zapadnih obaveštajnih službi".³⁷ Šef ruske diplomatije Sergej Lavrov je pak, u susretu sa Markom Đurićem osudio mešanje drugih, pre svega zapadnih zemalja, u unutrašnje političke procese u Srbiji.³⁸ Inače Rusija i Srbija formirale su "radnu grupu za borbu protiv obojenih revolucija" (2021) čiji je zadatak "normativno regulisanje rada NVO i razmatranje načina suproavljanja masovnim neredima i pokušajima destabilizacije poretka". Grupa ima zadatak i da nadgleda opozicione aktiviste, nevladine organizacije i nezavisne novinare.³⁹

Da je na delu svojevrsno geopolitičko nadgoranavanje svedoči i izjava portparolke ruskog Ministarstva Spoljnih poslova Marije Zaharove nakon Vučićeve posete Briselu: "Zašto se sastajete s Fon der Lajen kada je EU brod koji tone!".⁴⁰

36 <https://www.mfa.gov.rs/lat/mediji/saopstenja/djuric-srbija-je-resena-da-sto-pre-sprovede-sve-reforme-radi-clanstva-u-eu>

37 <https://crt.rs/ubedljiva-podrska-gradjana-srbije-studentskim-zahtevima-i-protestima/>

38 <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-rusija-protiv-obojene-revolucije/33320734.html>

39 <https://n1info.rs/vesti/ap-srbija-i-rusija-u-zajednickoj-borbi-protiv-obojenih-revolucija/>

40 https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/406787/zaharova-ukorila-vuchica-zasto-se-sastajete-s-von-der-leyen-kada-je-eu-brod-koji-tone.html#goog_rewarded

U dnevnom listu *Politiku* 15. marta u prvi plan je stavljen intervju sa ruskim filozofom Aleksandrom Duginom u kojem upozorava režim na opasnosti od “obojene revolucije” i ističe da “veruje da će srpske patriote stati u odbranu same Srbije”, te ako konzervativne snage u Srbiji – poput Vučića i Vulina – uspeju da očuvaju vlast, Srbija može postati važan primer za Evropu. Posebno je savetovao Srbiji da radi na izgradnji odnosa sa Trampovom administracijom, jer to bi mogao da postane model za zemlje Evrope.⁴¹

Istog dana je preko cele stranice *Politike* plasiran i tekst intervjuja koga je Donald Tramp Mlađi, snimio s predsednikom Vučićem, za svoj podcast. Poenta je u tome što je Tramp Mlađi o događanjima u Srbiji misli kao i predsednik Srbije. On je istakao da su demonstranti u Srbiji

povezani na isti način kao levičari u Americi: “Ista propagandna mašina. Postoje izveštaji o umešanosti američkih agencija. Šokiran sam što sam to čuo. Poseta Srbiji bila je iskustvo koje otvara oči. Srbija se bori za suverenost i zaštitu granice, prigrllila je slobodno tržište, izbor Donalda Trampa i vrednosti MAGA pokreta, zdravog razuma, zakona i reda, zajedničkog nacionalnog identiteta”.⁴²

Predsednik Vučić je plasiranjem ova dva intervjuja ponovo pokušao da igra na kartu velikih sila, SAD i Rusija koje, za razliku od EU, ne insistiraju na demokratskim vrednostima. Beograd to prepoznaje kao glavnu dobit Trampove pobede na predsedničkim izborima, jer ona ohrabruje nacionalističke, autoritarne, populističke vođe poput Vučića, Orbana, Fica”.⁴³

41 <https://www.politika.rs/sr/clanak/667080/srbi-ponekad-izdaju-sami-sebe>

42 <https://www.politika.rs/sr/clanak/667131/uvek-podsecamo-eu-na-nato-agresiju>

43 Isto.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Studentski protesti su ogolili nefunkcionalnost državnih institucija, neprofesionalnost i korumpiranost sistema, ali su takođe pokazali i duboko nezadovoljstvo građana koje je kulminiralo tragedijom u Novom Sadu. Iako je studencki pokret inspirisao narodni ili građanski pokret, on još se nije konstituisao u političkog aktera, uprkos masovnim skupovima u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu.

Aktuelni režim je omogućio prelazak desnice u mainstream, normalizaciju desničarskog svetonazora, kao i relativizaciju i dekriminalizaciju ekstremizma. Teško je razlikovati ekstremističke grupe od mainstrima, što je došlo do izražaja i tokom studnestkih protesta. Režim je stavio kriminalne i ekstremističke grupe u svoju odbranu.

Srbija je jedna od najmanje bezbednih zemalja u Evropi. Militarizacija društva tokom poslednjih deset godina, uz organizovani kriminal i uzurpiranjem svih institucij, temeljno su kriminalizovali celo društvo što je dovelo i do povećanomg broja masovnih ubistava i svakodnevnog nasilja u raznim oblicima.

Nakon 13 godina vladavine SNS i predsednika Vučića društvo je fragmentirano i bez bilo ikakvog uticaja. Protesti su probudili društvo i pokrenuli proces njegove rekonfiguracije, što se već ogleda u različitim formama delovanja – zborove i plenuma pre svega. Oni nisu samo reakcija na trenutnu političku situaciju već, i nastojanje da se ostvare konkretne promene koje će dovesti do boljeg društvenog sistema i izgradnje odgovornog društva i može se zaključiti da je ovo početak procesa koji neće biti ni lak ni brz.

Nakon 15. marta pobuna je nastavljena na svim nivoima u unutrašnjosti, manjim mestima, kao i u većim gradovima, ali isto tako je povećano nasilje države nad protestantima. Kako je vlast delegitimisana i nespremna na kompromise, neizvesno je u kom pravcu društvo ide.

Protesti su povezali malde ljude u Srbiji ne samo kroz velika okupljanja već pre svega kroz njihove šetnje kroz Srbiju i kontakt sa svim građanima. Studenti su nastavili sa obilaskom sela do kojih retko da je neki političar stigao.

Regionalna podrška studentskim protestima je dodatni kvalitet jer povezuje mlade u celom regionu koji su se digli protiv autoritarizma i korupcije.

Sloboda medija u Srbiji nalazi se na “opasnoj prekretnici” zbog sve većeg pritiska vlasti i medija pod državnom kontrolom na nezavisne medije.

Protesti u Srbiji su na ivici i zahtevaju ozbiljan angažman EU kroz posredovanje i dovođenje svih aktera (vlasti, opozicije, studenata i njihovih profesora, i svih koji su učestvovali u protestima) za pregovarački sto. Kanalisanje energije u političku sferu kako bi se izbegla eskalacija je u datim okolnostima imperativ.

Neophodna je veća podrška civilnom društvu, nezavisnim medijima i ostalim akterima, kao i njihovoj koordinaciji sa nezavisnim regulatornim telima, kako bi se što uspešnije podigla društvena svest o stanju ljudske bezbednosti i njenom unapređenju.

Neophodno je da se utvrde sve činjenice za sagledavanje represivnog delovanja vlasti koje je ugrozilo bezbednost građana, posebno korišćenjem “zvučnog topa”. Za to će biti neophodno angažovanje i odgovarajućeg međunarodnog mehanizma.

Nakon četiri meseca, protesta EU bi morala prepoznati značaj studentskih i građanskih protesta u Srbiji, posebno onog dela koji obuhvata sve obrazovne institucije – škole i univerzitete. Bez podrške i reformi obrazovnih institucija nezamisliva je promena vrednosnog sistema. Posebno je važno da se održi autonomija Univerziteta koji je sada na uduru jer će upravo tamo obrazuje i profiliše nova politička elita.

Izostanak reakcije EU može se pravdati aktuelnim okolnostima, međutim, eventualno otvaranje balkanske krize, što je moguće imajući u vidu prisustvo i uticaj nekih spoljnih aktera, za EU može biti poražavajuće, jer nije uspela da zatvori to pitanje poslednjih 30 godina. Zato Zapadni Balkan treba da bude deo njenog novog ustrojstva.

U datim okolnostima EU plus treba da demonstrira posvećenost vrednostima na kojima počiva jer je to odlikuje u odnosu na autoritarne režime. U tom smislu EU mora promeniti svoj stav u odnosu na Zapadni Balkan i politiku proširenja učiniti ubedljivom.